

Horjus & Partners Onderzoek & Advisering

8e nieuwsbrief augustus 2006

Beste mensen,

Zoals beloofd gaat deze nieuwsbrief over het voltooide onderzoek naar de Kamers met Kansen.

In het voorjaar werd het rapport opgeleverd en er gaat altijd enige tijd over heen voordat het vrijgegeven kan worden voor het publiek.

Inmiddels is op de website van opdrachtgever SEV

(<http://www.sev.nl/publicaties/publicaov.asp#843>) het rapport vrijgegeven.

Waarbij de volgende begeleidende tekst:

Midden jaren '90 importeerde de SEV het concept van de 'foyers des jeunes travailleurs' uit Frankrijk en Engeland. Doel: jongeren met meer dan alleen een huisvestingsprobleem een perspectief bieden op zelfstandig wonen – met een baan of opleiding.

In 2005, toen er inmiddels vier experimenten met Foyers in Nederland waren gestart, heeft de SEV de verdere ontwikkeling overgedragen aan de Alliantie Kamers met Kansen en het werkbureau Kamers met Kansen dat bij Aedes is ondergebracht. Wel heeft de SEV nog op zich genomen om met participatie van de vijf betrokken ministeries (VROM, VWS, SoZaWe, BZK en Justitie) de Foyers te (laten) evalueren. De evaluatie is uitgevoerd door Horjus & Partners.

Het rapport 'Evaluatie Kamers met Kansen' beschrijft kort de aanpak van de evaluatie en vat de resultaten samen. Vervolgens wordt stil gestaan bij de aanbevelingen uit de evaluatie. Tot besluit kan de SEV het natuurlijk niet laten om nog enkele slotopmerkingen te maken en prangende vragen te stellen. Voor belangstellenden is het volledige evaluatieonderzoek beschikbaar, deze is aan te vragen via de SEV.

Als bijlage van deze nieuwsbrief vindt u de tekst met de oplegnotitie die we met de SEV schreven naar aanleiding van dit onderzoek. Naast het volledige rapport is ook de papieren versie van deze notitie aan te vragen via de SEV.

**Met groet,
Bob Horjus**

PS: We hebben een nieuw webadres: www.horjuspartners.nl

EVALUATIE KAMERS MET KANSEN

Dit is een publicatie uit het SEV-programma:

**KEER
DE VERLOEDERING!**

Dit is een publicatie uit het SEV-programma: Keer de verloedering!

U kunt SEV-publicaties vinden op www.sev.nl, of bestellen bij:

SEV

Postbus 1878

3000 BW Rotterdam

telefoon 010 - 282 50 50

sev@sev.nl

De SEV ontwikkelt innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken op het gebied van wonen. Wij zijn onafhankelijk, maar kunnen niet zonder initiatiefrijke netwerkpartners. Samen met hen beproeven we ideeën voor innovaties in de praktijk.

Inhoudsopgave

Foyer, WerkHotel: Kamers met Kansen – evaluatie en vervolg 5

Samenvatting evaluatieonderzoek Kamers met Kansen 11

Evaluatie Kamers met Kansen

Foyer, WerkHotel: Kamers met Kansen - evaluatie en vervolg

Midden jaren '90 importeerde de SEV het concept van de 'foyers des jeunes travailleurs' uit Frankrijk en Engeland. Doel: jongeren met meer dan alleen een huisvestingsprobleem een perspectief bieden op zelfstandig wonen – met een baan of opleiding.

In 2005, toen er inmiddels vier experimenten met Foyers in Nederland waren gestart, heeft de SEV de verdere ontwikkeling overgedragen aan de Alliantie Kamer met Kansen en het werkbureau Kamers met Kansen dat bij Aedes is ondergebracht.

Wel heeft de SEV nog op zich genomen om met participatie van de vijf betrokken ministeries (VROM, VWS, SoZaWe, BZK en Justitie) de Foyers te (laten) evalueren. De evaluatie is uitgevoerd door Horjus en partners en heeft het rapport '*Wennen, wonen, werken, wijzer worden en weer zelfstandig verder gaan, een evaluatie van de Kamers met Kansen 2004 - 2005*' opgeleverd.

Deze notitie beschrijft kort de aanpak van de evaluatie en vat de resultaten samen. Vervolgens wordt stil gestaan bij de aanbevelingen uit de evaluatie. Tot besluit kan de SEV het natuurlijk niet laten om nog enkele slotopmerkingen te maken en prangende vragen te stellen. Wij wensen de Alliantie en het werkbureau Kamers met Kansen veel succes bij de verdere doorontwikkeling.

Aanpak evaluatie

De centrale vraag van de evaluatie was: *wat is de meerwaarde van de formule van Kamers met Kansen?* Het gaat hier vooral om de meerwaarde voor de jongeren zelf: ontwikkelen zij hun vaardigheden en maken ze vorderingen wat betreft maatschappelijke participatie? De onderzoekers maken een onderscheid tussen het *product* het effect van Kamers met Kansen op de jongeren en het *proces*: de manier waarop deze effecten worden bereikt. In dit proces gaat het natuurlijk om de methodiek die binnen Kamers met Kansen wordt gebruikt, maar ook om de lokale samenwerking en de inbedding van de Kamers met Kansen-projecten in het lokale beleid.

Het effect van de aanpak binnen Kamers met Kansen op het gedrag van de jongeren wordt

in de evaluatie onderzocht door te kijken naar drie factoren die hun gedrag bepalen, namelijk:

- **Attitude**– hun houding en moraal; wat vind ik er zelf van?;
- **Sociale norm**– de invloed van belangrijke anderen in hun eigen omgeving: hoe denken de anderen er over?;
- **Eigen effectiviteit**– hun zelfbeeld, perceptie van eigen vaardigheden; krijg ik het voor elkaar?.

Deze drie factoren beïnvloeden de **intentie** van de jongeren die, rekening houdend met onvoorziene omgevingsfactoren, een extra barrière of een stimulans kunnen vormen.

Het onderzoek geeft inzicht in de leefsituatie van de jongeren op drie momenten, bij:

- Aanmelding en selectie voor de projecten;
- Uitstroom uit de projecten en;
- Enige tijd na uitstroom (follow-up na een half jaar).

Zowel de jongeren zelf als hun mentoren zijn geïnterviewd. Daarnaast zijn gesprekken gehouden met gemeenteambtenaren, medewerkers bij de samenwerkingspartners en leidinggevenden van de Foyers.

De resultaten

Met het wonen in een Foyer is de woonsituatie van de jongeren verbeterd. Dit was echter geen doel op zich maar een middel om te werken aan kansen: kennis, vaardigheden, maatschappelijke participatie. Ook hier worden resultaten geboekt. De jongeren die geen dagbesteding hadden, gaan weer naar school of aan het werk. Jongeren die een marginaal baantje hadden, krijgen een vaster dienstverband. Het grootste deel van de doelen bij intake wordt in de loop van het traject gehaald. De doelen zijn persoonsgebonden en afhankelijk van de situatie van de jongere.

De evaluatie laat niet in exacte aantallen zien in hoeveel gevallen de gestelde doelen bereikt zijn binnen de gestelde termijn. In procenten gaat het om ruim 60%. Ook geven mentoren aan 70% van de uitstroom als een succes te beschouwen. In totaal zijn 145 jongeren gevolgd, waarvan de helft allochtonen. Wat betreft 'werken en leren' is in ongeveer de helft van de gevallen een 'significante verbetering' opgetreden. Bij sanering van schulden is slechts geringe vooruitgang geboekt. Wel stellen jongeren hulp bij budgetteren erg op prijs. Veel jongeren vonden dat de huisregels wel wat strakker gehandhaafd mochten worden en hadden last van medebewoners. De gemiddelde verblijfsduur in een Kamers met Kansenproject is vijftien maanden, circa 10% verblijft er meer dan twee jaar.

Vijftien jongeren zijn een half jaar na de uitstroom nog eens geïnterviewd. De meeste van hen wonen zelfstandig, volgen een opleiding en/of hebben een inkomen. De resterende investering wat betreft begeleiding is betrekkelijk gering in vergelijking tot de situatie voorafgaand aan het verblijf in de Foyer. De top-drie voor resterende doelen bij vertrek/tweede meting zijn: (1) opleiding (2) werk en carrière (3) financiën. Daarna volgen op afstand de andere doelen waaronder huisvesting op de zevende plaats.

Succesfactoren

Jongeren noemen als belangrijkste sterke factor van Kamers met Kansen de begeleiding/ de begeleiders. Het tweede grote pluspunt vinden ze dat ze kunnen oefenen met zelfstandigheid. De groep en de diversiteit daarvan werd als derde positieve factor genoemd.

Inzicht en vertrouwen in eigen kunnen

Kijken we naar de drie factoren die het gedrag beïnvloeden dan blijken de interventies verreweg het meeste effect te hebben op de eigen effectiviteit (inzicht in eigen kunnen en zelfvertrouwen). Op afstand als tweede scoorde het effect op de attitude. 'Hulp bij financiën' scoorde als enige interventie effectief bij de sociale norm. De winst van Kamers met Kansen ligt dus vooral op het terrein van inzicht en zelfvertrouwen of vaardigheden.

Dit is opmerkelijk en komt niet overeen met de veronderstelling die deskundigen bij de start van het onderzoek hadden. Deskundigen gaven aan het meest te verwachten van de verandering in de sociale norm/steun. Dit bleek in de effectmeting juist het laagst te scoren. Andersom verwachtten de deskundigen het minste effect van de eigen effectiviteit/geloof in eigen vaardigheden. Dit bleek in de effectmeting juist het hoogst te scoren.

Waardering van de verschillende interventies

De jongeren waarden de meeste interventies die in Kamers met Kansen plaatsvinden – persoonlijke begeleiding, trainingen – positief. Over het algemeen scoren interventies die betrekking hebben op de corebusiness van Kamers met Kansen (de woonbegeleiding en de ondersteuning bij werk en opleiding) goed. Ook de trainingen in het algemeen, maar die met betrekking tot het budgetteren in het bijzonder worden gewaardeerd. Hulp bij schulden en administratie scoren opvallend positief. Minder scoort de ondersteuning bij riskant gedrag (middelengebruik/criminaliteit).

Onvoorziene omgevingsfactoren

De groep en de onrust/overlast van medebewoners scoorden als belangrijkste zwakke kant van Kamers met Kansen. Stimulerende factoren waren overwegend het eigen netwerk (familie en vrienden). Deze factoren werden door de mentoren echter ook als belangrijkste belemmering genoemd, naast drugsgebruik(ers).

Geldproblemen zijn een belangrijke stressfactor voor jongeren in Kamers met Kansen. 60% van de jongeren komt binnen met een schuld. Ondanks dat jongeren zich erg geholpen voelen op dit punt, komt er gedurende het verblijf in Kamers met Kansen slechts geringe verbetering in hun financiële positie.

Doelgroepen intake

Ondanks het feit dat het grootste deel van de respondenten positief rapporteerde over

hun ervaringen met de groep waarin ze woonden, zijn er geen aanwijzingen dat de 'magic mix', die vaak verbonden wordt aan Kamers met Kansen, een positieve invloed had. Met die magic mix wordt bedoeld een menging van jongeren met meer en minder problemen, waardoor de probleemjongeren zich kunnen optrekken aan hun medebewoners. In de praktijk treffen we echter alleen een mix aan van diverse probleemgroepen. De Foyer in Vlissingen is het meest selectief in de toelating. De Foyers in Den Haag en Leiden hadden een zware doelgroep binnengehaald. Ook in de Foyer in Dordrecht, een combinatie met het Antillianenproject Direkshon, zat een groep jongeren met zware problemen

Samenwerking & plaats in het lokale beleid

Alle vier de onderzochte Foyers hebben 'een stevige plaats veroverd op het lokale erf', aldus de onderzoekers. De gemeente is een belangrijke betrokkene en vrijwel alle bevrage instanties zijn overtuigd van de noodzaak van het bestaan van Kamers met Kansen. Bij geen van de vier Foyers is (voorlopig) sprake van een bedreigde financiële status.

Er bestaan sterke verschillen tussen de vier Foyers wat betreft vormgeving en organisatie. Op dit moment is geen sprake van één Kamers met Kansen-concept. Doelgroepen, vormgeving van de organisatie, huisvesting en betrokken partners verschillen per Foyer. Zelfs de naamgeving is divers: van WerkHotel¹ Leiden, WerkHotel Nederland, Foyer (de jeunesse/des jeunes travailleurs), een Y-house van YMCA RE Jeugdzorg (in combinatie met Direkshon) En er zijn ook al lokale projecten die de naam Kamers met Kansen dragen .

Aanbevelingen

De onderzoekers doen in hun rapportage 29 aanbevelingen voor verbetering en versterking van de formule Kamers met Kansen. Hieronder vatten wij de belangrijkste punten samen.

Investeren in begeleiding en empowerment

De belangrijkste factor van Kamers met Kansen die werkt, is de begeleiding. Investeren in de kwaliteit van het personeel is cruciaal om de gewenste effecten te blijven behalen. Als we kijken naar de drie factoren die het gedrag van de jongeren bepalen, wordt de grootste positieve verandering bereikt op de eigen effectiviteit – het beeld

¹ De verschillen tussen een Foyer en een WerkHotel is dat een Foyer meer een hulpverleningskader en achtergrond heeft, terwijl het WerkHotel Leiden min of meer als een experiment is ontstaan uit een samenwerking tussen woningcorporaties, het bedrijfsleven en de re-integratiebedrijven. Het is de bedoeling geweest dat het WerkHotel uitdrukkelijker een arbeidstoeleidingskarakter zou krijgen met een focus op een gegarandeerde uitstroom naar de arbeidsmarkt. Zo zijn de kandidaten allemaal fase 4, moeilijk bemiddelbare werkloze jongeren geweest die als enige doelgroep het WerkHotel instroomden. In het oorspronkelijke model was sprake van een woon- en baangarantie bij uitstroom. Dit betekent dat er bij de instroom strakke criteria gehanteerd moesten worden. Zo is een verschil met een Foyer dat men hier alleen kan komen met een structurele dagbesteding. In de Foyer mag men ook zonder dagbesteding komen, waarbij de bewoner dan wel de verplichting aangaat om hieraan te gaan werken. Het idee is dat de WerkHotels op termijn zelfs betaald zouden kunnen worden uit re-integratiemiddelen. Overigens is het verschil tussen deze twee vormen op dit moment betrekkelijk theoretisch. Het WerkHotel Leiden is per eind 2005 het enige operationele WerkHotel in Nederland. Door een bestuurscrisis en doorstart in 2004 heeft Leiden gebroken met WerkHotel Nederland en is een volledig eigen koers gaan varen

dat de jongeren zelf hebben van hun eigen mogelijkheden.

Van het verblijf in een Foyer gaat blijkbaar een 'empowerende' werking uit die de wil van de jongeren om aan hun toekomst te werken versterkt. Het kunnen en mogen experimenteren met eigen verantwoordelijkheid is daarin een belangrijk element. In dit licht bezien, is het wenselijk dat meer aandacht wordt besteedt aan participatie van de jongeren uit de Foyer in wijkbeheer. Participatie kan het eigen verantwoordelijkheidsbesef versterken. De jongeren worden meer verantwoordelijk voor de eigen leefomgeving en dit kan een gunstig effect hebben op het leefklimaat.

Kamers met Kansen kunnen met 'lage' budgetten langer met jongeren doorgaan, zeker als de begeleiding na verloop van tijd minder intensief wordt. Dit kan een goed alternatief zijn voor een kortdurende, intensieve én dure aanpak. Met een langdurig verblijf in de Foyer gaan 'aging effecten' (de meeste problemen nemen langzaam af na het 18e levensjaar) werken in het voordeel van de jongere.

Magic mix - schaal

Zorg voor een optimale mix binnen én tussen doelgroepen. Nu verschilt de doelgroep per Foyer. Een te zware doelgroep zorgt voor specifieke problemen en negatieve onderlinge beïnvloeding en vraagt bovendien extra investeringen in toezicht. Het advies is dan ook om te focussen op een lichtere doelgroep. De veronderstelling hierbij is dat de negatieve onderlinge beïnvloeding afneemt door meerdere groepen bij elkaar te brengen omdat de probleemdzielgroep als het ware wordt verdund. Over de invloed van de 'groep' ofwel de medebewoners lopen de meningen uiteen, maar zo'n 80% stelt dat wonen in zo'n gezelschap een positief effect had.

Deze vorm brengt met zich mee dat een Foyer een behoorlijke schaalgrootte krijgt zodat nog wel voldoende jongeren uit de groep met weinig kansen bediend kunnen worden. Daarom is het aan te bevelen te experimenteren met het huisvesten van meerdere (doel)groepen in een multifunctioneel gebouw. Het advies is dus om een grotere omvang van een Foyer te overwegen omdat de schaalgrootte belangrijk is voor de mogelijkheden van Kamers met Kansen.

Trainingen

De trainingen sorteren effect. Het advies is dan ook om deze te continueren of zelfs te intensiveren. Trainingen die passen bij hun leerdoelen zijn voor bewoners van de Foyers verplichte kost. Het advies is om toe te werken naar een structurele samenwerking met de organisaties die deze cursussen kunnen verzorgen. Doel hierbij is dat de cursus die in Kamers met Kansen wordt gegeven onderdeel vormt van het reguliere aanbod van de organisatie die de cursus geeft (vindplaatsgericht werken).

Schuldsanering

Omdat het hebben van schulden een veel voorkomend probleem is bij de jongeren verdient het aanbeveling om vanuit de Foyers structurele samenwerking te zoeken met instanties die een rol spelen in de schuldsanering (bureaus schuldhulpverlening en Gemeentelijke Sociale Diensten).

Samenwerking

De onderzoekers houden een stevig pleidooi voor lokale samenwerking: gebruik de ketenpartners, doe niet zelf wat een partner goed kan en doe een partner geen concurrentie aan. Integendeel, wees gericht op win-win relaties tussen de betrokken partners.

Voorkom dat Kamers met Kansen te veel gelabeld worden als 'eigendom' van één organisatie. Kies partners die niet aan territoriumstrijd doen, maar wel over de grens van hun eigen instelling heen kunnen kijken. En betrek vooral de ROC's bij Kamers met Kansen.

'Branding'

Er bestaan verschillende vormen van Kamers met Kansen. De Foyers hebben zich met bewonderenswaardig enthousiasme staande gehouden, maar blijken voortdurend te worstelen met onduidelijkheden inzake doelgroep, doelstelling en methodiek. Ze lijken het niet eens te zijn over hun plaats op de 'woonladder'.² Naast de oorspronkelijke Foyers is in Leiden een 'WerkHotel' ontwikkeld, dat weer een iets andere formule kent.

Het advies is: creëer een sterke 'brand' met uitstraling, zonodig met hulp van kunstenaars. Wees eenduidig in je terminologie en roep niet te veel alleen de associatie op met probleemjongeren.

Lange adem, landelijk beleid

Wees voor de ontwikkeling van nieuwe Kamers met Kansen voorbereid op aanloopproblemen maar zet vervolgens door. Het is een kwestie van lange adem, partijen moeten elkaar leren kennen.

Voor het vormgeven van landelijk beleid is een koepelorganisatie wenselijk. De onderzoekers doen nog enkele aanbevelingen voor nader onderzoek en methodiekontwikkeling die deze organisatie zou kunnen oppakken:

- Ontwikkel technieken om het sociaal kapitaal van de jongeren in kaart te brengen en te optimaliseren;
- Stel een monitor in om vooruitgang en effecten te meten;
- Maak van jongeren een netwerkanalyse om te zien wie in het netwerk een belemmering of juist sociaal kapitaal vormt (vrienden scoren hoog als belemmerende factor);
- Onderzoek of jongeren die steun uit hun eigen netwerk echt nodig hebben;
- Kijk hoe het ontwikkelen van een eigen netwerk kan worden bevorderd;
- Doe meer aan kwaliteitszorg en kom later tot accreditatie.

Tot slot

De Foyers hebben zich de afgelopen jaren ieder op hun eigen manier ontwikkeld. Er is geen sprake van één eenduidig concept inzake doelgroep, doelstelling, methodiek en financiering.

² In een artikel van Jeroen Singelenberg van de SEV is de positie van Kamers met Kansen op de woonladder uitgewerkt. Het artikel is te vinden op www.nul20.nl/nr27

Wat betreft de doelgroep is eigenlijk de eis dat jongeren bij instroom vrij zijn van verslavings- en gedragsproblemen. Maar het is met name in Den Haag en in het begin ook in Leiden niet goed gelukt om deze groep buiten de deur te houden.

De mix die we verder tot op heden aantreffen in Kamers met Kansen is slechts een mix van jongeren met meer en minder problemen. Jongeren met wie het gewoon goed gaat, wonen niet in Kamers met Kansen, terwijl dat juist een groep is waaraan anderen zich zouden kunnen optrekken.

Over de doelstelling: het is niet duidelijk wat jongeren na vertrek uit de Foyer bereikt moeten hebben en hoe lang ze daarover mogen doen. In Dordrecht concludeert men dat met name de Antilliaanse jongeren meer tijd nodig hebben, maar een heldere termijnstelling ontbreekt eigenlijk in alle Foyers. Een verblijf van twee jaar was oorspronkelijk een uitgangspunt. De begeleiding van de jongeren is in het begin vrij intensief, maar daarna vermindert deze tot een wekelijks of maandelijks contact met woonbegeleider en jobcoach ('externe plaatser').

Deze lichtere begeleiding kan dan weer langer duren, en het is de vraag of de jongere al die tijd in de Foyer moet blijven wonen of dan inmiddels door kan stromen naar een zelfstandige kamer of woning. Met andere woorden: de plek die de Foyers vervullen op de woonladder is onduidelijk. Gaat het om jongeren die intensieve woonbegeleiding nodig hebben?

Of kunnen zij er ook nog blijven wonen als ze weer aardig op koers zijn?

Het lijkt alsof de Foyers zo hard bezig zijn geweest met overleven dat niet meer helder is wat ze willen bereiken met jongeren die een Foyertraject doorlopen:

- Stabilisering: jongeren uit hun vaak negatief uitwerkende omgeving halen, hun schulden helpen saneren, een dagritme aanleren, kappen met verslavingen;
- Doorstroming: in staat zijn om in het vervolg zonder hulp zelfstandig te wonen;
- Participatie: meedoen op de arbeidsmarkt, een vak leren, vrijwilligerswerk doen, participatie in wijkbeheer.

De jongerenfoyers zijn te belangrijk om aan hun lot over te laten en de formule is nog steeds veelbelovend. Er zijn inmiddels elf projecten operationeel met in totaal zo'n 400 kamers en er staan vijftien projecten in de startblokken met voor 2006 met ongeveer 400 kamers. Daarnaast zijn er 25 initiatieven waarvan nog niet bekend is of en zo ja wanneer gestart wordt, de verwachting is dat in 2006 de eerste mijlpaal van 1000 kamers wordt bereikt.³

De Foyers vormen een onmisbare schakel op de woonladder: tussen begeleid wonen (gericht op stabilisering) en gewoon zelfstandig wonen (op kamers). De Foyers (in oprichting) kunnen extra expertise en hulp gebruiken, bijvoorbeeld voor methodiekontwikkeling en de opzet van cliëntvolgsystemen. Maar dan moet men ook harde resultaten kunnen laten zien. Er zou een charter moeten komen dat aangeeft wat een Foyer minimaal inhoudt. Het werkbureau Kamers met Kansen is voor dit alles de geëigende plek.

³ Bron: Jaaroverzicht 2005 Alliantie en werkbureau Kamers met Kansen

De SEV vindt dat de komende periode onderstaande vragen moeten worden beantwoord:

- Moeten we terug naar het 'oerconcept'?

Moeten Foyers strakker worden in hun doelstelling, doelgroep en methode? Dus: intensievere begeleiding en toeleiding, strakke voortgangsbewaking en vasthouden aan een verblijfsduur van hooguit twee jaar? Het model dat in de nieuwe Foyer Den Helder wordt toegepast naar Brits voorbeeld (YMCA-methode) is een voorbeeld van deze lijn. Dit kost natuurlijk wel meer geld.

- Of juist uitfasen naar een mobiele of virtuele Foyer?

Bij het WerkHotel in Leiden pleit men voor een aanpak waarbij jongeren met problemen juist niet samenwonen maar verspreid wonen tussen meer succesvolle leeftijdsgenoten. Zie ook de succesvolle shortstay facility in Dordrecht. Zij zijn dan wel ingeschreven bij een virtuele Foyer die hen stevig begeleidt richting werk en studie; het netwerk is dan de Foyer, niet het gebouw. Een tweede optie die door Horjus wordt bepleit, is het langzaam verder verminderen van de begeleiding in plaats van vasthouden aan de termijn van twee jaar. Een stap verder is dat de jongeren er gewoon blijven wonen zonder begeleiding en dat de Foyer verhuist naar een nieuw pand (mobiele Foyer) Van wie is de Foyer?

De vraag is of er een aparte rechtspersoon nodig is; in Dordrecht functioneert een goed samenwerkingsverband tussen partijen. Belangrijk is wel dat de Foyer niet blijft hangen op alleen de as corporatie-agogische instelling. Juist de lijn naar het ROC en het bedrijfsleven is essentieel. Arbeidstoeleiding is een vak apart. Essentieel is dat rond een jongere een team met een woonbegeleider en een werktoeleider en/of schooltoeleider wordt geformeerd, eventueel aangevuld met een schuldsaneerder.

De vraag is hoe we dit organisatorisch het beste vormgeven.

Samenvatting evaluatieonderzoek Kamers met Kansen

In opdracht van de SEV en met het ter beschikking gestelde budget door het Ministerie van VROM, heeft Horjus & Partners in 2004 en 2005 onderzoek gedaan naar de vraag:

'Wat is de meerwaarde van de formule van Kamers met Kansen?'

Er zijn in totaal 82 jongens en 81 meisjes uit Dordrecht, Den Haag, Vlissingen en Leiden betrokken geweest bij het onderzoek. Zij woonden allemaal in een van de vier Kamers met Kansen. De dataverzameling is afgerond in januari 2006.

Kamers met Kansen is een innovatieve vorm van jongerenhuisvesting; een woonmilieu dat leren, ontwikkelen, werken en ondersteuning samenbrengt. Onder meer door het huurcontract voor de kamer te koppelen aan het gaan naar arbeid/scholing ofwel de toeleiding naar arbeid en scholing. Het woonconcept is gericht op jongeren uit verschillende doelgroepen met als gemeenschappelijk kenmerk dat de jongeren een steuntje in de rug nodig hebben op weg naar zelfstandigheid en eigen identiteit.

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van vragenlijsten. Aan de bewoners van Kamers met Kansen zijn deze vragenlijsten op drie momenten voorgelegd: zo kort

mogelijk na binnenkomst, zo dicht mogelijk rond het vertrek en rond zes maanden na vertrek. Ook werden de mentoren in twee metingen bevroegd (bij de binnenkomst en bij het vertrek). Om inzicht te krijgen in de verklaring van gevonden effecten is gebruik gemaakt van het Transparent Box model. In het kader hiervan is een bijeenkomst gehouden met deskundigen over de te verwachte effecten. In het onderzoek kon geen controlegroep worden gehanteerd.

Daarnaast zijn sleutelfiguren in en rond de projecten bevroegd met betrekking tot de vormgeving en organisatie van de projecten, de inbedding in de lokale structuren en de samenwerking met partners.

Ten behoeve van de validiteit zijn bij meerdere gelegenheden observaties gedaan (o.a. door in enkele projecten te logeren). Ook zijn vergaderingen en bijeenkomsten bijgewoond die in het teken van het Kamers met Kansen- project stonden. Zo zijn we als onderzoeksbureau gedurende de looptijd van het onderzoek betrokken geweest bij alle bijeenkomsten voor coördinatoren van de Kamer met Kansen die door de SEV, Aedes en de Alliantie Kamers met Kansen zijn georganiseerd. In het kader hiervan hebben we niet alleen een beeld gekregen van de onderzochte projecten, maar ook andere in Nederland operationele projecten en projecten Kamers met Kansen in oprichting. Om een beter beeld te krijgen zijn ook vele documenten opgevraagd met betrekking tot methodiek en organisatorische vormgeving. Verder zijn bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van Kamers met Kansen-projecten door relevante informatie uit het onderzoek als feedback terug te koppelen zodat men daarmee desgewenst beleid kon bijstellen.

Uitkomsten

Successen met betrekking tot het product

- Wat betreft de woonsituatie is voor alle Kamers met Kansen samen sprake van een significante verbetering.
- Wat betreft de dagbesteding (werken en leren) is in Den Haag, Vlissingen en Dordrecht een significante verbetering opgetreden. Bij vooruitgang moet u zich voorstellen dat globaal gesproken jongeren die geen dagbesteding hadden weer naar school of werk gingen en jongeren die een marginaal baantje hadden een vaster dienstverband kregen. Ook hier zijn per Kamers met Kansen uiteraard verschillen.
- Het door mentoren beoordeelde aantal jongeren dat met succes uitstroomde was significant groter dan het aantal jongeren waarbij de opname geen succes was. Ook hier weer zijn er verschillen per Kamers met Kansen.
- Verreweg het grootste deel van de gestelde doelen in de begeleidingen werd behaald. Uitkomsten verschillen uiteraard per Kamers met Kansen.
- De gedragsbepalende factoren attitude/inzicht, sociale norm/steun en eigen effectiviteit/vaardigheden laten voor de totale groep een significante vooruitgang zien.
- Met de 15 respondenten uit de follow-up gaat het relatief goed. De meeste jongeren wonen zelfstandig, hebben loon en de resterende investering wat betreft begeleiding is betrekkelijk gering in vergelijking tot de situatie voorafgaand aan verblijf in de Kamers met Kansen.

Successen inzake de productevaluatie met betrekking tot de organisatie/vormgeving

-Alle Kamers met Kansen-projecten hebben een stevige plaats veroverd op het lokale erf. In alle plaatsen is de gemeente een belangrijke betrokkene en vrijwel alle bevroegde instanties zijn overtuigd van de noodzaak van het bestaan van Kamers met Kansen.

-In iedere plaats is (voorlopig) geen sprake meer van een bedreigde financiële status van de Kamers met Kansen.

-Jongeren gaven in drie metingen aan wat ze de sterke kanten van Kamers met Kansen vonden. Belangrijkste sterke factor was de begeleiding/de begeleiders. Het percentage waarmee dit genoemd werd varieerde van Dordrecht 58% tot Vlissingen 33%. Tweede factor was het kunnen oefenen met zelfstandigheid. De frequentie lag in alle Kamers met Kansen rond de 15%. De groep en de diversiteit daarvan werd als derde positieve factor genoemd. Uit Vlissingen kwam de hoogste score (23%), gevolgd door Den Haag met 15%.

-De jongeren waardeerden de meeste interventies positief. Over het algemeen scoren interventies die betrekking hebben op de corebusiness van Kamers met Kansen positief (de woonbegeleiding en de ondersteuning bij werk en opleiding). Ook de trainingen en in het bijzonder die met betrekking tot het budgetteren scoren positief. Ook hulp bij schulden en administratie scoren opvallend positief. Minder scoort de ondersteuning bij riskant gedrag (middelengebruik/criminaliteit).

-Wat betreft de factoren die genoemd worden in het Transparent Box model is er een significante samenhang tussen het aantal doelen dat behaald is en de Attitude en Eigen effectiviteit. Geen samenhang is er tussen de behaalde doelen en de sociale norm.

-De winst van Kamers met Kansen ligt dus vooral op het terrein van inzichten en zelfvertrouwen of vaardigheden.

-Dit wordt bevestigd door de gemiddelden die gemeten werden. Hierbij bleken verreweg het meeste effect van interventies op de eigen effectiviteit (zelfvertrouwen en vaardigheden). Op afstand als tweede scoorde het effect op de attitude (inzichten). Nota bene 'hulp bij financiën' scoorde als enige interventie effectief bij de sociale norm.

-Stimulerende factoren waren overwegend het eigen netwerk (familie en vrienden = 44% van de vermeldingen).

Overige uitkomsten inzake de productevaluatie

-Geldproblemen zijn een belangrijke stressor voor jongeren in Kamers met Kansen. 60% van de jongeren komt binnen met een schuld. Ondanks dat jongeren zich erg geholpen voelen op dit punt komt er gedurende het verblijf in de Kamers met Kansen slechts geringe verbetering in: De schulden nemen af in Dordrecht en Vlissingen, maar nemen toe in Den Haag en Leiden. Gemiddeld is de afname van de schuld " 474,- per jongere.

-Ondanks het feit dat het grootste gedeelte van de respondenten positief rapporteerde over hun ervaringen met de groep waarin ze woonden, zijn er geen aanwijzingen dat de 'magic mix', die vaak verbonden wordt aan Kamers met Kansen, een positieve invloed had.

-Het WerkHotel Leiden heeft in de periode van het onderzoek een doorstart moeten maken omdat er aan belangrijke randvoorwaarden niet was voldaan en het project ten onder dreigde te gaan (geen goede intake; huurinning was ondoorzichtig en er was geen goede controle op; de kamers

waren te duur; begeleiding was onvoldoende toegerust; men kreeg een te zware doelgroep). De resultaten van voor deze doorstart waren bedroevend.

-Belemmerende factoren werden gemeld door de mentoren. Vrienden en druggebruik(ers) scoorden het hoogst met 38% van de meldingen. Familie werd 9 keer genoemd (13%). In Leiden werd de slechte arbeidsmarkt als een belangrijke negatieve factor aangeduid.

-De groep en de onrust/overlast van medebewoners scoorde als belangrijkste zwakke kant van Kamers met Kansen. Als tweede scoorde hier de begeleiders (te streng of deden niet wat beloofd werd).

Uitkomsten met betrekking tot de organisatie/vormgeving

-Alle betrokken projecten hebben een sterk verschillende organisatievorm en samenwerkingsrelaties in het lokale veld. Zo is Vlissingen onderdeel van een Jeugdhulpinstantie, Den Haag van een woningcorporatie. In Dordrecht is er geen aparte rechtspersoon die de Foyer beheert. In Leiden is een onafhankelijke stichting eigenaar, maar een Jeugdhulpinstantie is uitvoerder.

Ter informatie

-De groep respondenten die aan de tweede meting en de follow-up meedeed verschilde niet significant van de groep die in de eerste meting antwoorden gaf.

-De top-drie voor resterende doelen bij vertrek/tweede meting zijn: 1. doelen met betrekking tot opleiding, 2. doelen met betrekking tot werk en carrière, 3. doelen met betrekking tot financiën.

-Dagbesteding (werk en opleiding) werd het meest genoemd als na te streven doel. Op de voet gevolgd door doelen met betrekking tot de financiën. Daarna volgen op afstand de andere doelen waaronder huisvesting op de zevende plaats. Dat dit zo laag scoort kan te maken hebben met het feit dat voorlopig aan dat doel voldaan is doordat men in Kamers met Kansen woont.

-Met betrekking tot de vormgeving kwam naar voren dat de onderzochte projecten allemaal sterk verschillen wat betreft vormgeving en organisatie. Op dit moment is geen sprake van één Kamers met Kansen-concept.

-De doelgroepen van Kamers met Kansen verschillen. Over het algemeen is de doelgroep in Vlissingen het lichtst. Dit komt mede omdat men daar het meest structureel rekening houdt met het vormgeven van een magic mix van bewoners. Vooral in Den Haag is deze veelal zwaar (financiële problemen en dagbesteding)

Discussie

-De hypothese met betrekking tot de effecten wordt niet ondersteund. Deskundigen gaven aan het meest te verwachten van de Sociale norm/steun. Dit bleek in de effectmeting juist het laagst te scoren. Andersom verwachtten de deskundigen het minste effect van de Eigen effectiviteit/geloof in eigen kunnen. Dit bleek in de effectmeting juist het hoogst te scoren.

-De gevonden gegevens met betrekking tot de invloed van Kamers met Kansen op de ontwikkeling van steun uit het eigen netwerk zijn sterk wisselend. In Dordrecht en Vlissingen vonden we een significante vooruitgang, maar in Den Haag konden we deze niet vinden.

-De positieve uitkomsten worden gerelativeerd doordat bekend is dat problemen over het algemeen afnemen na het 18e levensjaar. Ook is het afgelopen jaar de jeugdwerkloosheid afgenomen, hierdoor

wordt een deel van de positieve effecten mogelijk gedeeltelijk verklaard door conjuncturele en culturele invloeden.

Aanbevelingen op een rij

Nr Aanbeveling

- 1.** Gebruik de ketenpartners. Kamers met Kansen is geen op zichzelf staande voorziening. Het heeft een plaats in een lokaal jeugdbeleid. Hierdoor maakt het uit welke andere opvang- of woonvoorzieningen er zijn in de gemeente of regio. Kamers met Kansen kan dan meerdere vormen krijgen. Van een betrekkelijk zware groep zoals in Foyer Den Haag die dan vervolgens meer randvoorwaarden vergt tot een Foyer. Daarnaast zijn partners nodig die in een voor-, natraject of in een paralleltraject een rol hebben. Het is verstandig als een Kamers met Kansen-voorziening participeert in een lokaal overleg waar deze zich ook dienstbaar kan opstellen ten opzichte van de overige partners in het veld (Munchhausenbeweging 2006).
- 2.** Doe niet zelf wat een partner goed kan en doe een partner geen concurrentie aan. Integendeel, wees gericht op win-win relaties tussen de betrokken partners. Vaak is het zo dat een partner een eigen financiering heeft voor werk dat anders uit het Kamers met Kansen-budget gefinancierd moet worden. Op die manier blijven de budgetten laag. Voorbeeld hiervan is de constructie met de externe plaatsers rond de DUWO Foyer in Den Haag waarbij DUWO de woonmodule vormgeeft en de plaatsers het casemanagement en de overige hulp vormgeven. Ook kunnen soms met gesloten beurs onderling diensten worden uitgeruild.
- 3.** Voorkom dat de Kamers met Kansen te veel gelabeld kan worden als 'eigendom' van één organisatie. Hierdoor kunnen partners in het veld het initiatief als een bedreiging voelen en de neiging hebben om Kamers met Kansen concurrentie aan te doen ofwel zich minder gelegen te laten liggen aan mogelijke verantwoordelijkheden. Zorg voor maximaal commitment van betrokken partners. Laat dit doorklinken in de organisatievorm door hen in bestuur of de organisatie te betrekken. Dit kan door detachering van ander personeel, vertegenwoordiging in bestuur of levering/uitruil van diensten.
- 4.** Kies partners die niet aan territoriumstrijd doen. Partners die zich niet beperken tot visie voor de eigen instelling maar visie hebben voor ontwikkelingen in de regio genieten een sterke voorkeur.
- 5.** Betrek ROC's binnen projecten. ROC's kunnen veel baat hebben bij Kamers met Kansen in de zin dat er daar leerwerkplekken zijn (in begeleiding, onderhoud en beveiliging), maar ook doordat leerlingen zonder onderdak of met een problematische thuissituatie een beroep kunnen doen op Kamers met Kansen. Dit kan de schooluitval terugdringen. Aangezien ROC's voor een deel een outputfinanciering kennen is het op deze manier voorkomen van uitval over het algemeen een sterk argument om in Kamers met Kansen te participeren.
- 6.** Lang en Langzaam. De kracht van Kamers met Kansen kan liggen in het feit dat men met lage budgetten langer met jongeren door kan gaan. Op deze manier kan een 'woonmodule' gecreëerd worden. Als de beleidskeuze gaat tussen intensiever/duurder/korter werken of

minder intensief/goedkoper/langduriger, neem dan de laatste optie heel serieus. Op die manier kan men 'aging effecten' in het voordeel van de jongere laten werken (de meeste problemen nemen langzaam af na het 18e levensjaar. Jansen, 1989).

7. Overweeg een grotere schaal als het gaat om nieuw te ontwikkelen projecten. Schaalgrootte is een belangrijke bepaler voor de mogelijkheden van Kamers met Kansen. Hulpverleningsinstanties hebben de neiging om te denken vanuit een groeimodel. Strategieën van voorzichtig beginnen en geen grote risico's lopen leveren uiteindelijk een inhoudelijk ander product op dan projecten die bij de start al uitgaan van een grote schaal (Tabak, 2005 en Horjus&Partners, 2005).

8. Creëer met een Kamers met Kansen-project een zichtbaar merk. Een sterke 'brand' met uitstraling. Betrek zo mogelijk kunstenaars bij de vormgeving van Kamers met Kansen om associaties met marginalisatie te vermijden (Ekkelboom, 2005).

9. Er moet niet te veel de associatie zijn met probleemjongeren. Vestig in de presentatie de aandacht op de kansen en mogelijkheden.

14

10. Zorg voor een optimale mix binnen en tussen doelgroepen. Kamers met Kansen kan een onderdeel zijn van een groter geheel waarbij studenten, instromers op de woningmarkt, probleemjongeren, vluchtelingen, ouderen, gescheiden ouders die woonruimte zoeken, sociaal vaardige bewoners vanuit de GGZ met elkaar wonen.

11. Creëer bij voorkeur niet een al te opgetuigde en dus dure organisatie

12. Geduld is een schone zaak. Alle Kamers met Kansen-projecten hebben aanloopproblemen gekend. Wees hierop voorbereid maar zet vervolgens door. De ervaring leert dat experimenten waarbij samenwerkende organisaties elkaar moeten leren kennen een zaak van langere adem is.

13. Voor de koepel Kamers met Kansen is het aan te bevelen om te streven naar eenduidiger termen voor Foyer en WerkHotels. Wat de WerkHotels zijn is omschreven door de stichting WerkHotel (i.o). Wat Foyers zijn moet nader worden omschreven.

14. Met betrekking tot landelijk beleid is het wenselijk dat er een koepelorganisatie wordt ingericht die licenties gaat uitgeven en diensten verricht. Hierbij zouden licentiecriteriën moeten gaan gelden voor wat met een Kamers met Kansen-voorziening noemt. Hierbij kan gedacht worden aan een minimale criteria voor inbedding in het lokale netwerk, professionaliteit van het personeel, het structureel betrokken zijn van een aantal cruciale partners (woningcorporatie, ROC, hulpverleningsorganisatie), de aanwezigheid van jongeren in de doelgroep, kwaliteitscriteria voor personeel en begeleidingsmethodiek

15. Alle projecten Kamers met kansen hebben een verschillende doelgroep en zijn op hun eigen doelgroep ingericht met voorzieningen. Iedere instelling kiest hierbij het lokale 'gat in de hulpverleningsmarkt'. Niettemin is het bedienen van een 'zware' doelgroep op zich niet iets dat een project Kamers met Kansen moet nastreven. Naarmate de doelgroep 'zwaarder' is ontstaan er specifieke problemen zoals een negatieve onderlinge beïnvloeding. Deze processen beheersbaar houden vraagt extra investering in de zin van toezicht. Niet goed vormgegeven

toezicht heeft de neiging om infantilisering in de hand te werken. Infantilisering leidt weer tot het zich niet verantwoordelijk voelen voor de leefomgeving en uiteindelijk tot overlast. Een kracht van Kamers met Kansen zou kunnen zijn dat men laag intensief en daarmee met relatief lage kosten lang met de doelgroep kan bezig zijn

16. Vanuit Kohlbergs theorie (Kroger, 1989. Brugman, 2003. Horjus, 2004) van de ontwikkeling van het morele denken is te verklaren onder welke voorwaarden groepen elkaar negatief of positief zullen beïnvloeden. Met deze voorwaarden kan rekening gehouden worden bij de inzet die gepleegd moet worden om negatieve onderlinge invloed tegen te gaan of wel om het aannemebeleid zo scherp te stellen dat de doelgroep een bijdrage kan leveren aan een positief klimaat.

17. In Vlissingen is een meetinstrument ontwikkeld om te bepalen wat de 'zwaarte' is van een jongere die voor een intake komt. Afgezien van het feit dat dit een goede poging is de intuïtie te stroomlijnen is het op dit moment geen gevalideerd instrument. In een te ontwikkelen monitor kan een met literatuur onderbouwde inventarisatie worden opgenomen.

18. Uit het onderzoek blijkt dat er weinig effect is op het eigen netwerk van de jongeren. Hoewel het voor de hand ligt om dit te veronderstellen is nader onderzoek gewenst om te zien of er wel behoefte is aan verbetering van steun uit het eigen netwerk.

19. In de methoden van het competentie leren (Haspels e.a., 2001) zijn technieken gegeven om het sociaal kapitaal van de jongeren in kaart te brengen en te optimaliseren. Deze technieken zouden goed passen binnen de methode van Kamers met Kansen.

20. In Kamers met Kansen kan meer gedaan worden aan bewonersparticipatie. Dit is een methode om jongeren democratie aan te leren (de Winter, 2004) en daarnaast kan het een positieve invloed hebben op de sfeer. Deze participatie vond gedurende de onderzoeksperiode niet of nauwelijks plaats in Kamers met Kansen. Participatie kan vorm krijgen in meepraten over ontwikkelingen of beleidsvoering, maar ook door klussen in Kamers met Kansen te doen of op een of andere manier mee te werken in/aan Kamers met Kansen. Participatie verandert jongeren van consumenten van welzijn naar producenten van welzijn (Horjus e.a. & 2004).

21. Geldproblemen speelden in het onderzoek een belangrijke rol. Jongeren hebben zich geholpen gevoeld door de ondersteuning hierin van Kamers met Kansen-begeleiders. Niettemin zijn de effecten op de financiële positie van de jongeren niet groot. Het verdient aanbeveling om structurele samenwerking te zoeken met instanties die een rol spelen in de schuldsanering (bureaus schuldhulpverlening en GSD's) om te inventariseren welke maatregelen genomen kunnen worden ter verlichting of oplossing van de problematiek. Te denken valt hier ook aan het bespreekbaar maken in koepelorganisaties.

22. We hebben geen aanwijzingen gevonden dat de magic mix een positief effect zou hebben op de ontwikkeling van de bewoners. Hier speelt wel mee dat de magic mix wordt opgevat als variatie binnen de doelgroep. Magic mix kan ook opgevat worden als variatie van doelgroepen. We denken hier aan een mix zoals die vorm krijgt in de Short Stay Facility (Woondrecht, 2003) of zoals die mogelijk vorm zal gaan krijgen op en rond het stoomschip

“Rotterdam” (Tabak, 2005 en Horjus&Partners, 2005). Daar worden allerlei (doel)groepen met de bijbehorende financieringsstromen in een structuur bijeen gebracht. De veronderstelling is dat als er meerdere groepen bijeen zijn en door elkaar wonen de negatieve onderlinge beïnvloeding af zal nemen omdat de probleemdoelgroep als het ware wordt verdund. Deze vorm brengt met zich mee dat ze alleen op een behoorlijke schaalgrootte uitgevoerd kan worden. Om die reden is het aan te bevelen te experimenteren met het huisvesten van meerdere (doel)groepen in een multifunctioneel gebouw.

23. De gegeven trainingen slaan aan bij Kamers met Kansen-bewoners. Het is daarom aan te bevelen om trainingen voort te zetten of te intensiveren. Hierbij willen we aanmerken dat trainingen verplicht moeten zijn voor jongeren bij wie het onderwerp past bij hun leerdoelen. Verder dient er structurele samenwerking te zijn tussen de Kamers met Kansen en organisaties die deze cursussen kunnen verzorgen. Doel van de samenwerking is dat de in de Kamers met Kansen gegeven cursus, onderdeel wordt van regulier beleid van de organisatie die de cursus geeft. Dit in het kader van vindplaatsgericht werken. Op deze manier drukken cursussen niet op het budget, de organisatie niet op de begeleiders, maar op dat van de deskundige betrokken organisaties.

24. Ondanks dat de hypothese niet werd aanvaard leverde het onderzoek met het Transparent Box Model voldoende meerwaarde wat betreft de interpretatie van de uitkomsten van de effectmeting om het bij volgende onderzoeksactiviteiten weer aan te bevelen.

25. Om blijvend zicht te houden op de ontwikkelingen in de projecten van Kamers met Kansen is het goed als er een monitor ingesteld wordt waarmee vooruitgang en effecten gemeten kunnen worden.

26. Uit de metingen blijkt dat de belangrijkste werkzame factor de begeleiding van Kamers met Kansen is. Investeren in de kwaliteit van het personeel is cruciaal om effecten te blijven behalen.

27. Tweede genoemde sterke factor was het ‘kunnen/mogen experimenteren met eigen verantwoordelijkheid’. Door participatie kan deze factor nog versterkt worden. Men wordt meer verantwoordelijk voor de eigen leefomgeving en dit kan een gunstig effect hebben op het leefklimaat. Het is daarom wenselijk als er geïnvesteerd wordt in bewonersparticipatie.

28. Vrienden en druggebruik scoorden hoog als belemmerende factor. Om die reden is het goed om van jongeren een netwerkanalyse te doen (Haspels e.a. 2001) om te zien wie in het netwerk een belemmering of juist sociaal kapitaal vormt.

29. Specifiek voor de DUWO Foyer is aan te bevelen te bezien hoe ontwikkeling van het eigen netwerk kan worden bevorderd.

Colofon

Uitgave SEV

Tekst Bob Horjus, Horjus & Partners

Judith de Jong, SEV

Vormgeving omslag Ontwerpwerk, Den Haag

Opmaak Karien van Dullemen, Rotterdam

Druk omslag Drukkerij Goos, Ouderkerk aan den IJssel

Rotterdam, augustus 2006.